

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันเมืองในภูมิภาค ของประเทศไทย มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะเมืองหลักซึ่งการขยายตัวของเมืองดังกล่าวเป็นผลมาจากการมุ่งที่จะพัฒนาเมืองให้เติบโตในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และ ภายภาพ ผลดังกล่าวก่อให้เกิดการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้าง ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์ และ โรงงานอุตสาหกรรม การเติบโตเป็นไปในแนวราบและแนวตั้ง ที่ก่อให้เกิดภาพความแออัด และความหนาแน่น เนื่องจากการกระจุกตัวของกิจกรรมต่าง ๆ จะเข้ามาอยู่ภายในเมือง ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่นปัญหาการจราจร ปัญหาสิ่งแวดล้อม มลภาวะ ปัญหาที่อยู่อาศัย ตลอดจนความไม่เพียงพอของบริการสาธารณะ รวมถึงปัญหาพื้นที่สีเขียวถูกกลืนหายไปทำให้พื้นที่สีเขียวของเมืองเช่นสวนสาธารณะ ความร่มรื่นของต้นไม้ขาดแคลนไปจากเมือง พื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองถูกบุกรุกและถูกทดแทนด้วยอาคารและสิ่งก่อสร้าง การห่างไกลจากธรรมชาติมีผลทำให้พื้นที่สีเขียวของเมืองลดลงประชากรชาวที่ว่างเพื่อพักผ่อนและนันทนาการที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในเมือง

นครราชสีมาเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่พัฒนาเมืองหลัก (Growth pole) ของภาคนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับแห่งชาติฉบับที่ 3 (2515-2519) เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันรวมระยะเวลา 27 ปี โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่เมืองให้เป็นศูนย์กลางความเจริญของภูมิภาคเพื่อสนับสนุนการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรม ไปสู่ภูมิภาคอย่างเป็นระบบรวมทั้งเป้าหมายให้พื้นที่นี้เป็นประตูสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สามารถเชื่อมโยงกับภาคตะวันออก สู่โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออก (Eastern Seaboard) ที่เป็นแหล่งส่งผ่านสินค้าไปจำหน่ายโดยไม่ต้องผ่านกรุงเทพมหานคร แผนพัฒนาดังกล่าวมีผลทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และอุตสาหกรรม ที่ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมือง จากการพัฒนาเมืองที่ไม่มีแผนแม่บทของการพัฒนาพื้นที่ และการควบคุมการใช้ที่ดินที่ไม่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งไม่ได้จัดทำแผนการใช้ที่ดินเพื่อการเพิ่มและรักษาพื้นที่สีเขียวให้สมดุลกับขนาดเมือง และประชากรที่แน่นอน จึงส่งผลให้การขยายตัวของเมืองมีการรุกเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรมและชนบทที่มีผลทำให้เกิดการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการโดยที่การเติบโตของเมืองเป็นไปตามแนวเส้นทางคมนาคม (Ribbon Development) โดยเติบโตตามแนวทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ที่เป็นเส้นทางคมนาคมหลักของเมือง ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 224 (นครราชสีมา-โชคชัย) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 (นครราชสีมา-ปักธงชัย) โดยแกนกลางการพัฒนาหลักของจังหวัดอยู่ภายในเขตการวางผังเมืองรวมที่เป็นที่ตั้งของเทศบาลนครนครราชสีมา เทศบาลตำบลโคกกรวด เทศบาลตำบลจอหอ และเทศบาลตำบลขามทะเลสอ โดยเฉพาะใน 3 เทศบาลแรก นั้นเป็นบริเวณที่มีความเจริญสูงสุดของจังหวัด ที่มีชุมชนศูนย์กลางความเจริญที่สำคัญได้แก่ เทศบาลนครนครราชสีมา ที่เป็นศูนย์กลางการบริหารราชการของจังหวัด ศูนย์กลางพาณิชย์กรรมและการขนส่ง ศูนย์กลางการเงิน ที่มีแนวโน้มความเจริญกระจายไปตามแนวถนนสายมิตรภาพทางด้านทิศเหนือที่เป็นที่ตั้งของเทศบาลตำบลจอหอ และทางด้านทิศตะวันตกที่เป็นที่ตั้งของเทศบาลโคกกรวด

เนื่องจากนครราชสีมาเป็นเมืองศูนย์กลางภูมิภาคและศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง จึงทำให้มีการขยายตัวทางด้านพาณิชย์กรรมสูงมากขึ้นโดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมรถยนต์ และเมื่อเมืองมี

ความเจริญต่อเนื่องทำให้สิ่งปลูกสร้าง (Built-up area) อื่น ๆ ตามมาที่เป็นผลให้สิ่งปลูกสร้างเหล่านั้นดูดกลืนพื้นที่ว่างภายในชุมชนมากขึ้นทำให้เพิ่มความแออัดให้กับเมือง ที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาการใช้ที่ดินที่ขาดประสิทธิภาพ ปัญหาด้านภูมิทัศน์เมือง ฯลฯ รวมถึงปัญหาการขาดแคลนพื้นที่สีเขียวของเมือง พื้นที่สีเขียวเหล่านี้จะเอื้อประโยชน์ในด้านการพักผ่อน ของคนในชุมชน และยังช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีและส่งเสริมในเรื่องความงามของเมืองด้วยปัญหานี้เห็นได้ชัดในบริเวณเขตการวางผังเมืองรวม นครราชสีมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเทศบาลนครราชสีมาที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเข้มข้นโดยภายในพื้นที่ที่มีพื้นที่สีเขียวที่เอื้อประโยชน์ด้านสาธารณสุขอย่างเต็มที่ที่ได้แก่สวนสาธารณะนั้นกระจุกตัวอยู่ภายในคูเมืองเดิมและมีขนาดเนื้อที่เป็นสวนขนาดเล็กที่ยังไม่ได้เอื้อประโยชน์แก่ประชาชนได้อย่างเต็มที่ส่วนพื้นที่บริเวณอื่น ๆ ของเมืองหลายชุมชนยังขาดแคลนพื้นที่สีเขียวในรูปของสวนสาธารณะในขณะที่พื้นที่สีเขียวประเภทอื่น ๆ ได้แก่ ที่โล่งตามแนวเส้นทางคมนาคม และเส้นทางน้ำตามธรรมชาติยังไม่ได้รับการจัดการและพัฒนาให้เอื้อประโยชน์แก่ชุมชนและสภาพแวดล้อมเมือง

จากสภาพดังกล่าวข้างต้นเป็นผลมาจากการพัฒนาไม่ได้มีการวางแผนการพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้เป็นรูปธรรมที่ก่อให้เกิดความสมดุลกับการพัฒนาเมือง แม้ในปัจจุบันมีการกำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามผังเมืองรวมที่กล่าวถึงพื้นที่สีเขียวในลักษณะของสวนสาธารณะที่โล่งนันทนาการของเมือง แต่พื้นที่สวนสาธารณะในเมืองยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงในพื้นที่ รวมถึงพื้นที่สีเขียวอื่น ๆ ยังไม่ได้รับการพัฒนา ซึ่งการดำเนินการพัฒนาดังกล่าวไม่อาจทำได้ในเวลาอันรวดเร็ว ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ หากไม่มีการวางแผนใด ๆ ในปัจจุบัน อนาคตจะทำให้เกิดการขาดแคลนพื้นที่สีเขียวเมืองขาดที่โล่งว่างก่อให้เกิดความแออัดเหมือนเช่นกรุงเทพมหานคร ที่จะมีผลทำให้คุณภาพชีวิตของคนในเมืองที่ต้องการพักผ่อนในเชิงธรรมชาติ และยังเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมของเมือง โดยพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะให้กระจายตัวครอบคลุมพื้นที่ศึกษา โดยถูกเชื่อมโยงด้วยพื้นที่เปิดโล่งตามแนวแถบสีเขียวให้มีความต่อเนื่องกันทั้งพื้นที่เมืองที่ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงพื้นที่สีเขียวได้สะดวก

1.2. แนวคิดในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีแนวคิดที่จะพัฒนาเมืองด้านพื้นที่สีเขียว เพื่อใช้สำหรับนันทนาการ ทั้งนี้เพราะพื้นที่ดังกล่าวมีความจำเป็นต่อคุณภาพชีวิตของคน เนื่องจากปัจจุบันการเติบโตของเมืองนครราชสีมากระจายไปในด้านแนวราบ โดยเฉพาะในด้านสิ่งปลูกสร้างที่ส่งผลให้พื้นที่ว่างและพื้นที่สีเขียวในเมืองถูกดูดกลืนไปอันมีผลกระทบทำให้เมืองขาดพื้นที่ว่างเพื่อการพักผ่อน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาเมืองด้านพื้นที่สีเขียวเพื่อการพักผ่อนโดยการนำพื้นที่ว่างที่มีอยู่มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ โดยเน้นให้คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์และเข้าถึงพื้นที่ดังกล่าวได้สะดวก

1.3. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่สีเขียวในปัจจุบันของชุมชนเมืองนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ของพื้นที่สีเขียวและสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง
3. เพื่อศึกษาความต้องการพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมืองนครราชสีมา
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่สีเขียวสำหรับชุมชนเมืองนครราชสีมา

1.4. ขอบเขตการศึกษา

1. ด้านเนื้อหา จะศึกษาถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่สีเขียวความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาพื้นที่สีเขียวประโยชน์ด้านต่าง ๆ รวมถึงด้านการวางผังเมือง โดยศึกษาในระบับจังหวัดให้เห็นภาพรวมของ

พื้นที่ทั้งหมด และศึกษาในระดับผังเมืองรวมเพื่อทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจนการเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา

- ด้านพื้นที่ศึกษา จะศึกษาในเขตการวางผังเมืองรวมเมืองนครราชสีมาประกอบด้วย 4 ชุมชนเมือง ได้แก่ ชุมชนเทศบาลนครนครราชสีมา ชุมชนเทศบาลตำบลจอหอ ชุมชนเทศบาลโคกกรวด และชุมชนเทศบาลขามทะเลสอ โดยครอบคลุมพื้นที่ 314.30 ตารางกิโลเมตร

1.5. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะเก็บ 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิโดยเก็บรวบรวมดังนี้

- ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารสิ่งพิมพ์ของหน่วยงานต่าง ๆ ได้จาก
 - สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและสภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดนครราชสีมา
 - สำนักงานประเมินทรัพยากรที่ดินและราคาที่ดินกลางกรมที่ดินกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นข้อมูลเกี่ยวกับราคาประเมินที่ดินของจังหวัดนครราชสีมา
 - กรมแผนที่ทหารกระทรวงกลาโหมข้อมูลเกี่ยวกับภาพถ่ายทางอากาศของผังเมืองรวมนครราชสีมาในช่วง ระหว่างปี 2532 ปี 2538 และ ปี 2542 เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลการเติบโตของเมืองนครราชสีมา ทั้งนี้ใช้ประกอบกับแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดนครราชสีมาโดยกรมการผังเมืองกระทรวงมหาดไทย
 - กรมพัฒนาที่ดินข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดนครราชสีมา
 - สำนักงานสถิติแห่งชาติข้อมูลสถิติรายปีของจังหวัดนครราชสีมา
 - สำนักทะเบียนกลางกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทยข้อมูลประชากรในพื้นที่ศึกษา
 - กรมการผังเมืองกระทรวงมหาดไทย และสำนักงานผังเมืองจังหวัดนครราชสีมาเป็นข้อมูลเกี่ยวกับผังโครงสร้างจังหวัด ผังเมืองรวมนครราชสีมา ข้อมูลสภาพแวดล้อมทั่วไปในเขตการวางผังเมืองรวมนครราชสีมา
 - เทศบาลนครนครราชสีมา เทศบาลตำบลจอหอ เทศบาลตำบลโคกกรวด และเทศบาลตำบลขามทะเลสอข้อมูลสภาพทั่วไปของพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ในเขตเทศบาล เทศบัญญัติ นโยบายแผนงาน ข้อมูลการก่อสร้างอาคาร และโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียว
 - ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สำนักวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ห้องสมุดสภาวิจัยแห่งชาติ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดกรมควบคุมมลพิษ เป็นข้อมูลในแนวทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่เก็บจากสำรวจภาคสนาม ในเรื่องของพื้นที่สีเขียวในปัจจุบันของชุมชนเมืองนครราชสีมา รวมถึงการออกแบบสำรวจสอบถามถึงความต้องการจากประชากรในพื้นที่ศึกษา

1.6. วิธีการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การศึกษาจะศึกษาดังต่อไปนี้

1. ศึกษาสภาพทั่วไปและพื้นที่สีเขียวในระดับจังหวัด
2. ศึกษาสภาพทั่วไปและพื้นที่สีเขียวในระดับผังเมืองรวม
3. ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวของพื้นที่ศึกษา
4. ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียว

5. ศึกษาความต้องการพื้นที่สีเขียวจากการสอบถามความคิดเห็นของประชาชน การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทางด้านกายภาพ เพื่อให้ทราบถึงการใช้ประโยชน์ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และพื้นที่สีเขียวในอดีตปัจจุบัน และวางแผนในอนาคตให้สอดคล้องและสอดคล้องกับการขยายตัวของเมืองและการเปลี่ยนแปลงประชากรในอนาคต โดยการใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ และข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินของกรมการผังเมืองกระทรวงมหาดไทยในช่วง 3 เวลา ได้แก่ ปี 2532, 2538 และ 2542 มาใช้เปรียบเทียบในการวิเคราะห์
2. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียวจากประชากรในชุมชนเมือง นครราชสีมา แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางเป็นร้อยละ

1.7. คำจำกัดความในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้มีคำจำกัดความที่สำคัญ ได้แก่

พื้นที่สีเขียว (Green Areas) หมายถึง พื้นที่ว่างนอกเหนือจากพื้นที่ปลูกสร้างของเมือง โดยเป็นพื้นที่ว่างที่ถูกปกคลุมไปด้วยต้นไม้และพืชพรรณ พื้นที่เกษตรกรรม สวนสาธารณะ และพื้นที่ว่างอื่น ๆ ที่มีศักยภาพสามารถพัฒนาเป็นพื้นที่พักผ่อน แบ่งพื้นที่สีเขียวออกเป็น

1. พื้นที่สีเขียวประเภทสวนสาธารณะ
2. พื้นที่เกษตรกรรม
3. พื้นที่ว่างสาธารณะ
4. พื้นที่ธรรมชาติเพื่อการอนุรักษ์

ภูมิทัศน์ชุมชนเมือง (Urban landscape) หมายถึง สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ปรากฏในพื้นที่ที่มีประชากรอยู่อย่างหนาแน่น เรียกเป็นภูมิทัศน์ชุมชนเมืองหรือเมือง ซึ่งเน้นการรับรู้ทางประสาทตา (สุขุมมาล สุตดี ; 2531)

สภาพแวดล้อมกายภาพ (Physical environment) สิ่งต่าง ๆ ทางกายภาพที่ปรากฏตามธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคาร ชุมชน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสภาพแวดล้อมกายภาพบางครั้งใช้สภาพแวดล้อมหรือ ปริภูมิ (Space) ด้วย (วิมลสิทธิ์ หรยางกูล : 2541:324)

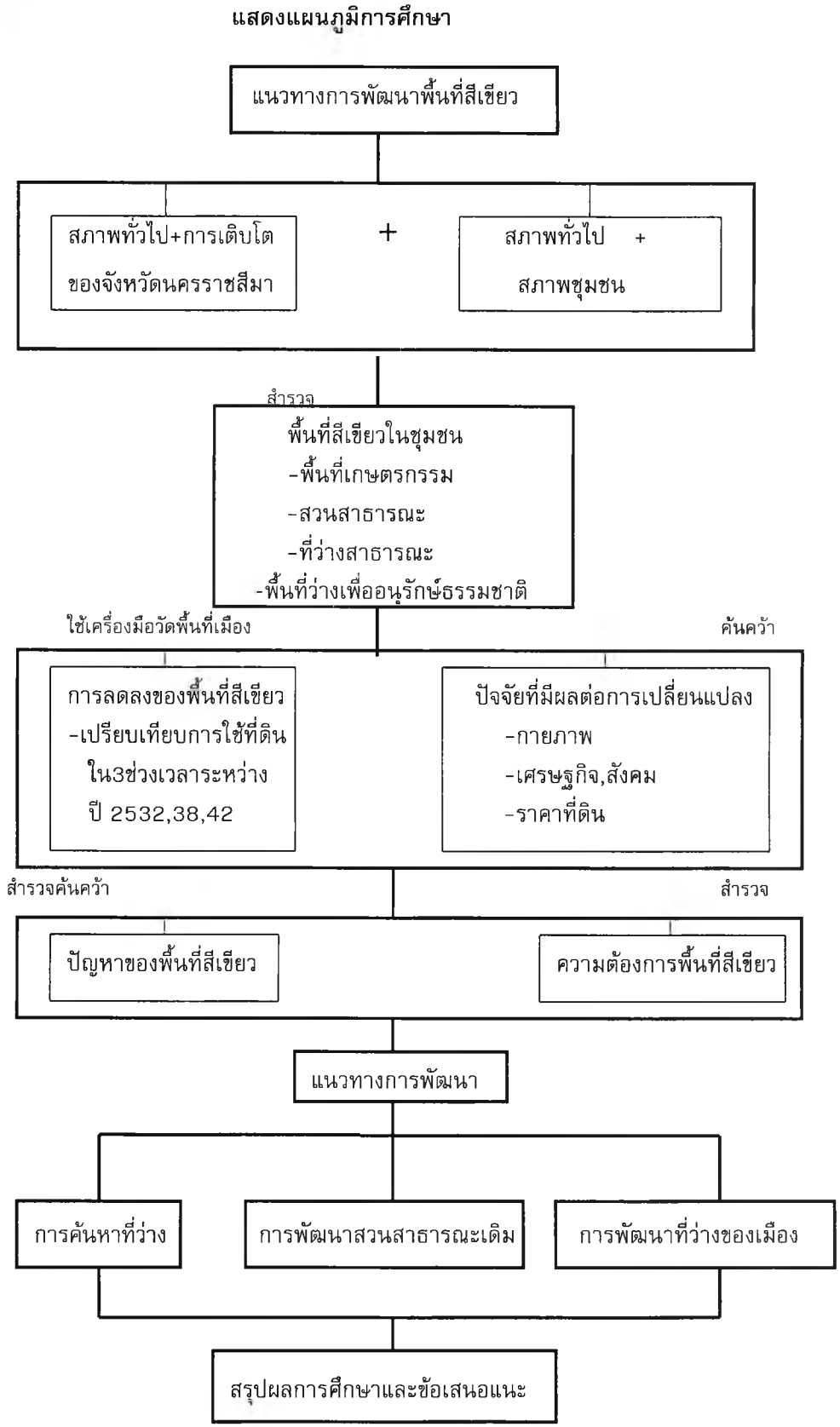
ชุมชนเมือง (Urban community) หมายถึงชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานค่อนข้างหนาแน่น มีลักษณะกระจุกตัว มีกิจกรรมการใช้ที่ดินหลายประเภท มีความเป็นเมือง เป็นพื้นที่ที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่พอสมควร ชุมชนเมืองในที่นี้ได้กำหนดจากการที่มีชุมชนนั้นเป็นที่ตั้งของส่วนการปกครองระดับอำเภอ หรือการปกครองส่วนท้องถิ่นคือเทศบาล (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ และคณะ: 2534:1/6)

นันทนาการ (Recreation) หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลสมัครใจในยามว่างเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและผ่อนคลายความตึงเครียด การสราญใจ (พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525)

1.8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงความจำเป็นของพื้นที่สีเขียวที่มีต่อประชากรในเมืองนครราชสีมา
2. ทำให้ทราบแนวทางในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวสำหรับชุมชนเมืองนครราชสีมา
3. ประชาชนในพื้นที่เมืองได้รับการบริการจากการจัดหาพื้นที่สีเขียว และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาพื้นที่สีเขียว

1.9.แผนภูมิแสดงการศึกษา

ภาพที่ 1.1.แสดงขั้นตอนการศึกษา